

МЕТОДИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ОБІГУ АЛКОГОЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

РЯДІНСЬКИЙ Єгор Олександрович - здобувач КиМУ

УДК 347.73:338.45(477)

Автор досліджує методи державного регулювання виробництва та оборота алкогольної продукції, виявляє специфіку методів фінансово-правового регулювання в указаній сфері і з урахуванням указанної специфіки виділяє методи фінансово-правового регулювання виробництва та оборота алкогольної продукції, аналізує і систематизує їх.

Ключові слова: *алкогольна продукція, методи фінансово-правового регулювання, оподаткування, маркування, акцизні склади.*

Виробництво та обіг алкогольної продукції за рівнем соціальної важливості займає в Україні особливе місце, бо якщо культура споживання алкоголю в південних країнах, що мають тисячолітній досвід виноробства, характеризується частим споживанням невеликих доз алкоголю, то в нашій державі отримала розповсюдження практика споживання алкоголю в дозах, що загрожують життю та здоров'ю людини. Вирішення алкогольних проблем вимагає жорстоких методів державного регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції. Уряд України досить широко використовує такі методи, проте ситуація ускладнюється тим, що суспільні відносини в сфері обігу алкогольної продукції настільки різноманітні, що одночасно знаходяться у сфері регулювання декількох галузей права – адміністративного, фінансового, кримінального, господарського тощо. Так, Кримінальним кодексом України перед-

бачена відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204) [1], ліцензування виробництва алкогольної продукції регулюється нормами господарського законодавства, а саме Законом України «Про ліцензування деяких видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року № 1775-III (п. 9 ст. 9) [2], норми фінансового законодавства розповсюджуються на обіг алкогольної продукції (в силу того, що така продукція відноситься до акцизної і її реалізація оподатковується акцизним збором) (розділ VI Податкового кодексу України) [3] і т.ін. Виходячи з цього, можна констатувати, що сукупність методів державного регулювання обігу алкогольної продукції складається з декількох галузевих методів правового регулювання – адміністративного, фінансового, кримінального, господарського тощо. Тобто, методи регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції доцільно визначати по галузевим ознакам, наприклад, адміністративні методи – це такі методи, що застосовуються для встановлення правил виготовлення та реалізації алкогольної продукції, а також встановлення адміністративної відповідальності за порушення в галузі обігу такої продукції, кримінальні – при встановленні кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу алкогольної продукції, господарські – при ліцензуванні виробництва та реалізації алкогольної продукції тощо.

Теоретичні і практичні аспекти окремих методів державного регулювання виробництва і обігу алкогольної продукції розглядалися багатьма вченими. Так, О.Ф. Андрійко, О.Д. Василик, І.Б. Стефанюк, І.Б. Каліушко, В.П. Тимошук, К.О. Колесник, В.Ю. Ложкін, І.А. Машковська та інші досліджували адміністративні методи, В. Авер'янов, Е.Е. Бекірова, С.С. Вітвицький, М.К. Галянтич, Т.В. Кравцов, О.О. Негода, П.М. Пальчук, Н.О. Саніахметова, В.М. Щербіна, А. Шпомер та інші приділяли увагу аналізу господарських методів регулювання виробництва і обігу алкогольної продукції і т.ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням, зазначимо, що методи фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції залишаються малодослідженими, розгалуженими в різних нормативних актах, що викликає конфлікти та спори при їх застосуванні на практиці. Саме тому метою нашої статті є виявлення специфіки методів фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції, їх виокремлення серед інших методів державного регулювання вищевказаної сфери господарської діяльності та систематизація.

Методи фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції мають певні ознаки, що дозволяють відокремити їх від інших галузевих методів державного регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції. За визначенням В.М. Фокіна [4, с. 37], особливість методів фінансово-правового регулювання полягає в тому, що за їх допомогою врегульовуються фінансові процеси в різних соціально-економічних галузях, отже вказану специфіку доцільно використовувати при подальшому визначенні та дослідженні методів фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції.

Методи державного регулювання обігу алкогольної продукції закріплюються у Законі України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР (в редакції від 29 верес-

ня 2013 року) (надалі – Закон № 481/95-ВР) [5], аналіз норм якого дозволяє виділити такі: 1) ліцензування (розділ II); 2) атестація (розділ III, ст. 8); 3) стандартизація (розділ III, ст. 9); 4) маркування (розділ III, ст. 11); 5) сертифікація (розділ III, ст. 10); 6) ціноутворення (розділ III, ст. 11–1); 7) нормування (розділ III, ст. 13); 8) оподаткування (відповідно норм Податкового кодексу України); 9) встановлення режиму акцизного складу (розділ III, ст. 15–3); 10) маркування марками акцизного податку (розділ II, ст. 3). З огляду на визначену нами специфіку методів фінансово-правового регулювання, констатуємо, що до них можна віднести методи державного регулювання під номерами 8, 9 та 10, на розгляді яких вважаємо доцільним зосередити увагу.

Згідно норм пп. 14.1.4 п.14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (надалі – ПКУ) окремі види товарів (продукції), визначені цим кодексом як підакцизні, оподатковуються акцизним податком. Відповідно п. 215.1 ст. 215 ПК до підакцизних товарів належить спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, тобто виробництво та обіг алкогольної продукції оподатковується акцизним податком. Акцизний податок є непрямим податком на споживання підакцизних видів товарів (продукції), що включається до ціни таких товарів (продукції). Порядок стягнення акцизного податку регулюється нормами розділу VI ПКУ та іншими нормативно-правовими актами (Наказом Міністерства доходів та зборів України (надалі – Міндоходів України) «Про затвердження форми Декларації акцизного податку, Порядку заповнення та подання Декларації акцизного податку» № 1030 від 24 грудня 2010 року [6], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку виробників спирту етилового денатурованого (спирту технічного) та щорічних квот на відвантаження такого спирту для потреб підприємств, що виробляють продукти органічного синтезу» № 156 від 23 лютого 2011 року [7] та іншими).

Встановлення режиму акцизного складу здійснюється з метою підвищення ефективності роботи із запобігання та боротьби

з незаконним виробництвом і обігом спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів, посилення контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету акцизного податку, тобто використовується як контролюючий метод фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції. Акцизним складом відповідно пп. 14.1.6 п. 14.1 ст. 14 ПКУ є спеціально обладнані приміщення на обмеженій території, розташовані на митній території України, де під контролем постійних представників контролюючого органу розпорядник акцизного складу провадить свою господарську діяльність шляхом вироблення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, пакування, фасування, зберігання, одержання чи видачі спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів і повинні бути обладнані витратомірами-лічильниками обсягу виробленого спирту етилового, які зареєстровані в Єдиному державному реєстрі витратомірів-лічильників обсягу виробленого спирту етилового.

В рамках функціонування акцизних складів встановлюються податкові пости – пости, що утворюється на території підприємств, де виробляються продукти з використанням підакцизних товарів, на які встановлено нульову ставку податку, і здійснюється постійний безпосередній контроль постійними представниками контролюючого органу за місцем його розташування (пп. 14.1.177 п. 14.1 ст. 14 ПКУ). Діяльність податкових постів спрямована на забезпечення контролю за випуском і обігом спирту й алкогольних напоїв та врегулюється відповідно Порядку роботи представників органів Міндоходів України на акцизних складах та податкових постах, затверджених Наказом Міндоходів України № 14 від 11 січня 2011 року [8].

Маркування алкогольних напоїв здійснюється шляхом наклеювання марок акцизного податку на пляшку (упаковку) алкогольного напою щодо виробництва, зберігання та продажу марок акцизного податку, що здійснюється з метою підтвердження сплати акцизного податку та легальності ввезення та реалізації на терито-

рії України цих виробів (пп. 14.1.109 та пп. 14.1.107 п. 14.1 ст. 14 ПКУ). Виготовлення, зберігання, продаж марок акцизного податку та маркування алкогольних напоїв здійснюється відповідно ст. 226 ПКУ та Положення про виготовлення, зберігання, продаж марок акцизного податку та маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1251 від 27 грудня 2010 року [9]. Як підкреслює В.Г. Пансков [10, с. 87], марки акцизного податку спочатку повинні були лише засвідчувати легальність виробленої алкогольної продукції та згодом стали застосовуватися для додаткового контролю за надходженням акцизного податку.

Отже, фінансово-правові методи регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції, визначені Законом № 481/95-ВР, спрямовані на виконання фіскальної функції держави (стягнення акцизного податку), оскільки фактично і встановлення режимів акцизних складів і маркування марками акцизного податку є допоміжними методами фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції, що покликані забезпечити ефективність такого оподаткування.

Проте методи фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції методами регулювання, визначеними у Законі № 481/95-ВР, не вичерпуються. В інших нормативно-правових актах містяться й інші методи, встановлення яких спрямовано на врегулювання фінансових процесів виробництва та обігу алкогольної продукції. Так, відповідно Постанові Кабінету Міністрів України «Питання імпорту, експорту та оптової торгівлі спиртом коньячним і плодovým» від 2 березня 2010 року № 230 [12], органи Міндоходів України з метою посилення контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету акцизного податку здійснюють ведення реєстру суб'єктів господарювання, які здійснюють оптову торгівлю спиртом коньячним і плодovým на підставі ліцензії на виробництво коньяку та алкогольних напоїв за коньячною технологією; згідно Порядку ведення Єдиного державного ре-

естру місць зберігання та форми довідки про внесення місця зберігання до Єдиного державного реєстру, затвердженого Наказом Міндоходів України № 251 від 28 травня 2002 року [13] органи Міндоходів України для підвищення ефективності роботи із запобігання та боротьби з незаконним виробництвом і обігом алкогольної продукції та посилення контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету акцизного податку ведуть Єдиний державний реєстр місць зберігання – перелік місць, що використовуються для зберігання спирту, та приміщень, що використовуються для зберігання алкогольних напоїв та тютюнових виробів, який містить відомості про місцезнаходження місць зберігання та відомості про заявників. Отже, до методів фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції можна віднести ведення відповідних реєстрів.

Також, відповідно Порядку визначення виробників і покупців спирту та здійснення контролю за його обігом, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1266 від 29 серпня 2002 року [13] органи Міндоходів України оформлюють наряди на відпуск спирту для його споживання на внутрішньому ринку для здійснення контролю за його цільовим використанням та наряди на відпуск спирту на експорт. Тобто до методів фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції можна віднести оформлення нарядів на відпуск алкогольної продукції.

Крім цього, відповідно Постанові Кабінету Міністрів України «Про забезпечення транспортування спирту етилового, коньячного і плодового у супроводженні представників органів Міндоходів України» № 1689 від 16 грудня 2004 року [14] органи Міндоходів України здійснюють контроль за транспортуванням: 1) спирту етилового, коньячного і плодового, який відвантажується за ставкою акцизного збору нуль гривень з 1 літра 100% спирту, по території України з моменту відвантаження його із спиртозаводу до місця призначення шляхом супроводження працівниками Міндоходів України; 2) спирту етилового, коньячного і плодового шляхом попере-

днього інформування Міндоходів України і супроводження під час транспортування спирту етилового, коньячного і плодового в режимі перевезення небезпечних вантажів, за наявності товарно-транспортних накладних у формі бланків суворої звітності на спирт, високооктанових кісневмістких домішок та алкогольних напоїв при перевезенні автомобільним транспортом; 3) спирту етилового залізничним, водним, автомобільним транспортом шляхом застосування нормативів природних втрат. Тобто, до методів фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції можна віднести контроль за транспортуванням алкогольної продукції органами Міндоходів України.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо констатувати, що до методів фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції відповідно нормативно-правових актів, якими врегульовується виробництво та обіг алкогольної продукції в Україні відноситься оподаткування виробництва та обігу алкогольної продукції акцизним податком; встановлення режиму акцизного складу; встановлення податкових постів, маркування марками акцизного податку; ведення відповідних реєстрів; оформлення нарядів на відпуск алкогольної продукції; контроль за транспортуванням алкогольної продукції органами Міндоходів України. Аналіз цих методів надає можливість констатувати, що лише один з них – оподаткування – спрямований на забезпечення надходжень до бюджету, а всі інші є похідними від цього методу, оскільки метою їх впровадження є забезпечення контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету акцизного податку.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
2. Про ліцензування деяких видів господарської діяльності : Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.

АНОТАЦІЯ

Автор досліджує методи державного регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції, виявляє специфіку методів фінансово-правового регулювання у зазначеній сфері та з урахуванням визначеної специфіки виокремлює методи фінансово-правового регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції, здійснює їх аналіз та систематизацію.

SUMMARY

The author examines the methods of state regulation of production and turnover of alcohol, identifies specific methods of financial regulation in this area and taking into account certain specific isolates methods of financial and legal regulation of production and turnover of alcohol, performs analysis and systematization.

3. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.

4. Фокин В.М. Налогово-правовые методы регулирования оборота алкогольной продукции / [Текст]: Дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / В.М. Фокин. – М., 2003. – 203 с.

5. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 46. – Ст. 345.

6. Про затвердження форми Декларації акцизного податку, Порядку заповнення та подання Декларації акцизного податку : Наказ Державної податкової служби від 24 грудня 2010 року № 1030 // [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0086-11>

7. Про затвердження переліку виробників спирту етилового денатурованого (спирту технічного) та щорічних квот на відвантаження такого спирту для потреб підприємств, що виробляють продукти органічного синтезу : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 року № 156 // [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr/61790.html>

8. Порядок роботи представників органів Міндоходів України на акцизних складах та податкових постах : Наказ Міндоходів України № 14 від 11 січня 2011 року

// [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0160-11>

9. Про затвердження Положення про виготовлення, зберігання, продаж марок акцизного податку та маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів : Постанова Кабінету Міністрів України № 1251 від 27 грудня 2010 року // [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1251-2010-%EF>

10. Пансков В.Г. Акцизы и проблемы государственного регулирования рынка алкогольной продукции / В.Г. Пансков // Финансы. – 2002. – № 2. – С. 85–89.

11. Питання імпорту, експорту та оптової торгівлі спиртом коньячним і плодовим : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2010 року № 230 // Офіційний вісник. – 2010. – № 16. – Ст. 750.

12. Порядку ведення Єдиного державного реєстру місць зберігання та форми довідки про внесення місця зберігання до Єдиного державного реєстру : Наказ Міндоходів України від 28 травня 2002 року № 251 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 33. – Ст. 1550.

13. Порядок визначення виробників і покупців спирту та здійснення контролю за його обігом : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1266 // Офіційний вісник. – 2011. – № 11. – Ст. 496.

14. Про забезпечення транспортування спирту етилового, коньячного і плодового у супроводженні представників органів Міндоходів України : Постанова Кабінету Міністрів України № 1689 від 16 грудня 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 51. – Ст. 3339.